

MAKROİKTİSAT

BÖLÜM 1: MAKROEKONOMİYE GENEL BİR BAKIŞ

Mikro kelimesi “küçük”, Makro kelimesi ise “büyük” anlamına gelmektedir.

Mikroiktisat küçük ekonomik birimler (hanehalkı, firmalar ve piyasalar) ile ilgilenirken, **makroiktisat ise ekonomiyi bütün ana unsurlarıyla ele alıp inceler.**

Makroekonomi, ekonomideki toplam gelir, toplam tüketim, toplam yatırım, toplam tasarruf ve fiyatlar genel düzeyi gibi makro değişkenlerin nelerden etkilendiklerini ve ekonomide tam istihdam, fiyat istikrarı ve büyüme gibi temel hedeflerin nasıl elde edilebileceklerini inceler.

BÖLÜM 2: Milli Gelir

Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH): 2'ye ayırarak inceleyebiliriz.

1. Nominal GSYH: Belirli bir zaman dilimi içinde, bir ülkede üretilen nihai mal ve hizmetlerin **cari fiyatlara** göre piyasa değeridir.

Tanımdaki bazı kavramlar:

i. Belirli bir zaman dilimi: GSYH genellikle 3 aylık ve yıllık olarak hesaplanır.

ii. Nihai mal ve hizmetler: Başka malların üretiminde girdi olarak kullanılmayan veya yeniden satılmak için satın alınmayan mallar.

Ara mal: Başka malların üretiminde girdi olarak kullanılan veya yeniden satılmak için satın alınan mallar.

Katma değer: Mal ve hizmetlerin piyasa değerlerinde üretim sürecinin her aşamasında meydana gelen artış.

GSYH hesaplamasında ara malları kullanamayız ve bu ölçümde sadece nihai mallar yer almalıdır. Eğer ara malları kullanırsak bir ürünü birden fazla kere hesaba katarız (**çifte sayım**).

iii. Cari fiyatlar: GSYH'nın hesaplandığı dönemdeki fiyatlar.

2. Reel GSYH: Belirli bir zaman dilimi içinde bir ülkede üretilen nihai mal ve hizmetlerin **belirli bir yılın fiyatlarına (sabit fiyatlara)** göre piyasa değeridir.

Belirli bir yılın fiyatları (sabit fiyatlar): GSYH'nın hesaplandığı dönemdeki cari fiyatlar yerine belirli bir yılın fiyatlarının kullanılması. Bu belirli yıla temel yıl ya da baz yılı adı verilmektedir.

Reel GSYH, nominal GSYH'nın enflasyondan arındırılmış halidir.

(Fiyat etkilerinden arındırılmış) Sadece miktar değişikliklerini incelemek üzere reel GSYH kavramını kullanıyoruz.

Özetle,

Herhangi bir yıl için nominal GSYH hesaplaması yapılırken ilgili yılın miktarları ve fiyatları kullanılır.

Herhangi bir yıl için reel GSYH hesaplaması yapılırken yine ilgili yılın miktarları kullanırken temel alınan yılın (baz yılının) fiyatları kullanılır.

Örnek:

Bir ekonomide 2 malın olduğunu varsayalım: Elma ve Portakal. Bu malların fiyatları ve üretim düzeyleri (2010 ve 2011) yılı için aşağıda sunulmuştur:

	Elma (2010)	Portakal (2010)	Elma (2011)	Portakal (2011)
Üretim	5	3	5	5
Fiyat	1	2	3	3

Bu bilgileri kullanarak 2010 ve 2011 yılları için sırasıyla nominal ve reel GSYH değerlerini hesaplayınız. (2010 yılını temel yıl (baz yıl) olarak alınız).

2010 Nominal GSYH:

$$(\text{Elma 2010 miktarı} \times \text{Elma 2010 Fiyatı}) + (\text{Portakal 2010 miktarı} \times \text{Portakal 2010 Fiyatı}) = (5 \times 1) + (3 \times 2) = 11$$

2011 Nominal GSYH:

$$(\text{Elma 2011 miktarı} \times \text{Elma 2011 Fiyatı}) + (\text{Portakal 2011 miktarı} \times \text{Portakal 2011 Fiyatı}) = (5 \times 3) + (5 \times 3) = 30$$

2010 Reel GSYH: (temel yıl için Reel GSYH=Nominal GSYH)

$$(\text{Elma 2010 miktarı} \times \text{Elma 2010 Fiyatı}) + (\text{Portakal 2010 miktarı} \times \text{Portakal 2010 Fiyatı}) = (5 \times 1) + (3 \times 2) = 11$$

2011 Reel GSYH:

$$(\text{Elma 2011 miktarı} \times \text{Elma 2010 Fiyatı}) + (\text{Portakal 2011 miktarı} \times \text{Portakal 2010 Fiyatı}) = (5 \times 1) + (5 \times 2) = 15$$

Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH):

GSMH=GSYH+ülke vatandaşlarının yabancı ülkelerdeki katkıları-yabancı ülke vatandaşlarının ülkede üretime katkıları.

Net Dış Faktör Gelirleri=ülke vatandaşlarının yabancı ülkelerdeki katkıları-yabancı ülke vatandaşlarının ülkede üretime katkıları.

Dolayısıyla,

$$\text{GSMH} = \text{GSYH} + \text{Net Dış Faktör Gelirleri}$$

GSYH Ölçümü (3 yaklaşım):

1-) Gelir Yaklaşımı:

$GSYH = \text{Emek Gelirleri (Ücret, Maaş)} + \text{Sermaye Gelirleri (Rant, Faiz, Net Kâr)} + \text{Dolaylı vergiler} + \text{Yıpranma}$

Yıpranma = Sermaye stokunda üretim sürecinde bir yılda meydana gelen eskime; Net kâr = Brüt kâr - Yıpranma;

Dolaylı vergiler: Mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler.

2-) Üretim Yaklaşımı:

$GSYH = \text{Tüm Firmaların Katma Değerlerinin Toplamı}$

3-) Harcama Yaklaşımı:

$GSYH = C + I + G + XN$; C: tüketim, I: yatırım, G: Hükümet harcamaları, XN: Net ihracat (ihracat-ithalat)

Kişi başına GSYH: GSYH'nın ülkedeki fert sayısına bölümü. Ülkeleri refah anlamında birbirleriyle kıyaslamak için GSYH yerine nüfus etkisinden arınmış olan kişi başına GSYH kavramı kullanılmalıdır.

GSYH'yı ölçmede en büyük zorluk kayıt dışı ekonomidir.

BÖLÜM 3: TEMEL MAKROEKONOMİ SORUNLARI ve POLİTİKA ARAÇLARI

1. Ekonomik Büyüme Sorunu
2. Enflasyon Sorunu
3. İşsizlik Sorunu
4. İç ve Dış Borçlar Sorunu

1. Ekonomik Büyüme: Ekonominin üretim kapasitesinin artırılması ve dolayısıyla daha fazla mal ve hizmet üretilmesidir.

Ekonomik büyüme, reel GSYH'daki artış oranı (yüzdesi) ile ölçülür.

$$\text{Büyüme GSYH}_{2014} = \frac{\text{GSYH}_{2014} - \text{GSYH}_{2013}}{\text{GSYH}_{2013}} \times 100$$

Örnek: 2013 yılında reel GSYH 100 TL iken 2014 yılında reel GSYH 130 TL olmuştur. Bu bilgilere göre 2014 için büyüme oranı kaçtır? $\text{Büyüme GSYH}_{2014} = \frac{\text{GSYH}_{2014} - \text{GSYH}_{2013}}{\text{GSYH}_{2013}} \times 100 = \frac{130 - 100}{100} \times 100 = \% 30$

2. Enflasyon Sorunu: Fiyatlar genel seviyesindeki artıştır. Hükümetler enflasyonu sevmez yani fiyatlarda istikrar olmasını ister. Aylık enflasyon % 50 ve üzeri olduğu durumlara **hiperenflasyon** adı verilir.

1. **TÜFE (tüketici fiyat endeksi):** Tüketime yönelik mal ve hizmetler arasından bir mal sepeti belirlenir. TÜFE, bu sepetteki mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki ortalama artışı ifade eder.

2. **ÜFE (üretici fiyat endeksi):** Üretime yönelik mallar arasından bir mal sepeti belirlenir. ÜFE, bu sepetteki malların fiyatlarındaki ortalama artışı ifade eder.

3. **GSYH Deflatörü:** Ekonomideki tüm mal ve hizmetleri kapsar. Ekonomideki tüm malların fiyatlarındaki ortalama artışı ifade eder.

$$\text{GSYH deflatörü} = \frac{\text{Nominal GSYH}}{\text{Reel GSYH}} \times 100$$

$$\text{Enflasyon oranı}_{2014} = \frac{\text{Fiyat Endeksi}_{2014} - \text{Fiyat Endeksi}_{2013}}{\text{Fiyat Endeksi}_{2013}} \times 100$$

Örneğin fiyat endeksi 1998=100, 1999= 110 ve 2000= 121. 1998=100 bir kabullenmedir yani 1998'deki mal sepetin fiyatı 100 olursa bu mal sepetinin fiyatı 1999 ve 2000'de sırasıyla 110 ve 121 olacaktır. Dolayısıyla 1999 ve 2000 yıllarında enflasyon oranı % 10 olur.

$$\text{Enflasyon oranı}_{1999} = \frac{\text{Fiyat Endeksi}_{1999} - \text{Fiyat Endeksi}_{1998}}{\text{Fiyat Endeksi}_{1998}} \times 100 = \frac{110 - 100}{100} \times 100 = \% 10$$

Enflasyon neden önemlidir?

1. Bir işçinin maaşı nominal olarak % 10 zamlanmıştır ve enflasyon oranı da % 3 olarak ölçülmüştür. **Bu işçinin alacağı zam miktarı reel anlamda % 7 olur.**

Nominal artış – enflasyon oranı = Reel artış (% 10 - % 3 = % 7)

2. Bir bankanın mevduat nominal faizi % 12'dir. Ayrıca enflasyon oranı da % 4 olarak ölçülmüştür. Bu ekonomide **reel faiz % 8 olur.**

Nominal faiz – enflasyon oranı = Reel faiz (% 12 - % 4 = % 8)

Özetle, reel değerler nominal değerlerin enflasyondan arındırılmış halleridir.

3. İşsizlik Sorunu

İşsizlik sorununun hem **ekonomik maliyeti** (üretimin potansiyelin altında gerçekleşmesi) ve hem de **sosyal maliyeti** (hırsızlık, kötü alışkanlıklar, şiddet, depresyon vb.) vardır.

İşsiz: Yaşı 15 veya daha fazla olup bir iş bulmak için çaba gösterdiği halde işi bulunmayan kimselere denir.

İşgücü: Çalışanlar ile işsizlerin toplamına denir.

İşsizlik oranı (Unemployment Rate): $u = \frac{\text{İşsiz sayısı}}{\text{İşgücü}} \times 100$

İşgücüne katılım oranı= $\frac{\text{İşgücü}}{\text{Çalışma yaşındaki nüfus}}$

İstihdam oranı= $\frac{\text{Çalışanların Sayısı}}{\text{Çalışma yaşındaki nüfus}}$

İşsizlik Türleri

1. Friksiyonel (Geçici) İşsizlik:

- İşgücüne yeni katılıp iş arayanlar
- Daha iyi bir iş bulmak için işinden ayrılmış olanlar
- Çalıştıkları şirket kapandığı için işinden ayrılmış olanlar

bu işsizlik türüne girer.

2. Yapısal İşsizlik:

Çeşitli mal ve hizmetlere olan talepteki değişmeler ve teknolojiadaki değişmeler sonucu ortaya çıkan işsizlik türüdür.

Örneğin, bilgisayarların ortaya çıkması ile sadece daktilo bilenlerin işsiz kalması gibi.

3. Konjonktürel İşsizlik (Devrevi İşsizlik):

Ekonomik dalgalanmalar sonucu ortaya çıkan işsizlik türüdür.

Doğal işsizlik oranı = Friksiyonel işsizlik oranı + Yapısal işsizlik oranı

Friksiyonel işsizlik oranı ve yapısal işsizlik oranı ekonomide her zaman var olacağından önemli olan konjonktürel işsizliğin yok edilmesidir.

Tam istihdam, ekonomide konjonktürel işsizliğin bulunmadığı yani işsizliğin doğal işsizliğe eşit olduğu durumdur.

4. İç ve Dış Borçlar Sorunu:

1. İç Borç

Bütçe dengesi=Devletin gelirleri – Devletin giderleri

Eğer devletin gelirleri giderlerinden daha fazla ise bu duruma **bütçe fazlası** denir.

Eğer devletin gelirleri giderlerinden daha az ise bu duruma da **bütçe açığı** denir.

Bütçe açığı olduğu durumlarda bu açığı finanse etmenin bir yolu **iç borçlanmadır**. **İç borçlanma**, devletin kendi vatandaşlarına/kurumlarına borçlanmasıdır.

Faiz dışı bütçe dengesi= Devletin gelirleri – Devletin faiz harcamaları dışındaki giderleri

2. Dış Borç

Dış Ticaret Dengesi=İhracat-İthalat

Eğer ihracat ithalattan daha fazla ise bu duruma **dış ticaret fazlası** denir.

Eğer ihracat ithalattan daha az ise bu duruma da **dış ticaret açığı** denir.

Dış ticaret açığı olduğu durumlarda bu açığı finanse etmenin bir yolu **dış borçlanmadır**. **Dış borçlanma**, devletin yabancı vatandaşlara/kurumlara borçlanmasıdır.

İç ve dış borçlanmanın artması büyüme, adil gelir dağılımı, etkinlik ve istikrar gibi hedefleri olumsuz etkilemektedir.

Hükümetler (daha önce detaylı bir şekilde açıklanan) aşağıda belirtilen sorunlarla başedebilmek için çeşitli politikalar uygular:

1. Ekonomik Büyüme Sorunu
2. Enflasyon Sorunu
3. İşsizlik Sorunu
4. İç ve Dış Borçlar Sorunu

MAKROEKONOMİ POLİTİKASININ TEMEL ARAÇLARI

- 1. Maliye Politikası**
- 2. Para Politikası**
- 3. Dış Ticaret ve Döviz Kuru Politikaları**

1. Maliye Politikası

Hükümetin

a) vergilerde

b) hükümet harcamalarında

değişiklik yapmak suretiyle ekonomiyi etkilemeye çalışmasına **maliye politikası** denir.

Dolayısıyla vergiler ve hükümet harcamaları **maliye politikası araçları** olarak adlandırılır.

Ekonomide bir durgunluk varsa **genişletici maliye politikası** uygulanır. Yani,

a) vergiler azaltılarak ya da

b) hükümet harcamaları artırılarak ekonomide bir canlanma sağlanabilir.

Ekonomide daraltma isteniyorsa **daraltıcı maliye politikası** uygulanır. Yani,

a) vergiler artırılarak ya da

b) hükümet harcamaları azaltılarak ekonomide bir daralma sağlanabilir.

2. Para Politikası

Ekonomide Merkez Bankalarının para miktarını (ve dolayısıyla faiz oranlarını) değiştirerek ekonomiyi etkilemeye çalışmasına **para politikası** denir.

Dolayısıyla para miktarı bir **para politikası aracıdır**.

Ekonomide bir durgunluk varsa **genişletici para politikası** uygulanır. Yani, para miktarının artırılması ile faiz oranları dūřer ve bunun sonucunda da yatırımlar ve tūketim artarak ekonomide bir canlanma yaşanması sağlanır.

Ekonomide enflasyonist bir durum varsa ve ekonomide daralma isteniyorsa **daraltıcı para politikası** uygulanır. Yani, para miktarının azaltılması ile faiz oranları artar ve bunun sonucunda da yatırımlar ve tūketim azalarak ekonomide bir daralma sağlanabilir.

3. Dış Ticaret ve Dōviz Kuru Politikaları

Dıř ticaret politikası: Gūmrūk vergilerinde (tarife) ve dięer gūmrūk mevzuatlarında deęiřiklik yapılarak ithalat ve ihracatı etkilemek için uygulanan politikalara dıř ticaret politikaları adı verilir.

Dōviz kuru politikaları: Dōviz kurunda değişiklikler yapılarak ithalat ve ihracatı etkilemek için uygulanan politikalara dōviz kuru politikaları adı verilir.